

[\[Detta nummers förstasida\]](#) [\[Om HumaNetten\]](#) [\[Institutionen för humaniora\]](#)

Recension av Lars Ericson (red), *Vägen till Westfaliska freden. Sverige och trettioåriga kriget* (Historiska media 1998)

Av Peter Danielsson, fil. lic. i historia

[Länk till presentation av Peter Danielsson](#)

I oktober 1648 satte förhandlingsdelegaterna i de westfaliska städerna Osnabrück och Münster sina namn under de 128 paragrafer som utgjorde det dokument vilket gått till historien under benämningen Westfaliska freden. 350-årsminnet av freden uppmärksammas i år genom ett stort antal utställningar och böcker.

En av böckerna som publicerats i samband med 350-årsminnet heter *Vägen till Westfaliska freden*. Bokens redaktör Lars Ericson har i denna antologi samlat en rad framstående forskare med inriktning på 1600-talshistoria.

I det inledande bidraget ger Lars Ericson en klagörande översikt av den långa konfliktkedja som kulminerade i trettioåriga kriget. Lars Ericsons andra uppsats koncentrerar sig på utvecklingen av den svenska armén och flottan från slutet av 1500-talet till ungefär mitten av 1600-talet. Skildringens tyngdpunkt ligger emellertid på den svenska kraftansträngningen under trettioåriga kriget. I uppsatsens avslutning anknyter författaren till det yngre militära indelningsverket och menar här att grundstrukturerna till systemet drogs upp av Karl XI och hans rådgivare under skånska kriget.

Här befäster Ericson bilden av Karl XI som innovatören när det gäller försvarsorganisationen. Det är enligt min uppfattning en något felaktig bild.

Grundstrukturerna fanns redan i det äldre militära indelningsverket. Kavalleriorganisationen byggde i mångt och mycket vidare på traditioner från det äldre systemet. Detta gäller också avlöningen och boställesorganisationen för befälen. Men när det gäller knektarna väljer däremot kronan en i många stycken helt ny lösning när man lyfter ur knektarna ur indelningsverket och skapar en parallellorganisation i form av det ständiga knektehållet. Och det är framförallt här Karl XI:s insats kan betonas.

Nils Erik Villstrand koncentrerar sig på den östra rikshalvans bidrag till krigsskådeplatsen på kontinenten. Han visar exempel på hur kronans krav på krigsfolk och skatter bemöttes av den finländska befolkningen. Intressant och tankeväckande är författarens redogörelse rörande de möjligheter som kriget gav när det gäller social klättring. Som exempel på dessa "klättrare" kan nämnas de bönder som frivilligt förband sig att förse kronan med en ryttare, häst och utrustning. I finländsk forskning har man kunnat påvisa en stor kontinuitet mellan ryttarbönderna i det äldre systemet och rusthållen i det yngre indelningsverket. Liknande förhållanden rörande kontinuiteten mellan ryttarbönder och rusthåll har också påvisats i östra delarna av Småland. Här öppnar sig enligt min uppfattning ett intressant forskningsfält att plöja upp och avgöra huruvida bonderusthållarna var ett socialt avantgarde.

Fredsförhandlingarna i Münster och Osnabrück liksom själva fredstraktaten granskas i Marie-Louise Rodéns antologibidrag. Hon följer också upp vilken effekt Westfaliska freden fick i Europa under kommande sekel. Samtidens omedelbara reaktion bestod av glädje och tacksamhet eftersom det långa kriget var slut. Emellertid innebar freden ett svårt nederlag för den tysk-romerska kejsarmakten och den återhämtade sig väl egentligen aldrig. Till

effekterna kan också räknas att Tysklands enande sköts på framtiden och att när enigheten väl kom så utgick den från det nordtyska Preussen.

Westfaliska freden kom också att sätta Sverige på världshistoriens karta och detta var något som inte sågs med blida ögon av alla. I Göran Larssons bidrag *Den onde nabo* behandlas maktbalansskiftet i Östersjöområdet ur ett danskt perspektiv. Danmark hade tidigare varit Nordens starke man men kände nu inte bara sin position hotad, man såg undergången framför sig. Och nog hade man fog för sin oro.

Göran Rystad gör i sitt bidrag ett svep över de freder Sverige ingick med sina grannar. Rystad redovisar också vad detta betydde för den svenska stormaktens möjligheter att behålla uppnådda positioner. En detalj finner jag emellertid irriterande vid min läsning av Rystads text. Den saknar såväl noter som litteraturlista. Noterna kan jag väl tänka mig att bortse ifrån men knappast en litteraturlista. Genom att utelämna litteraturhänvisningar lämnas jag som läsare i sticket och kan inte komma vidare om jag blivit särskilt intresserad exempelvis av freden i Kardis 1661. Redovisningen av källorna varierar något mellan de olika bidragen men som lustläsare föredrar jag personligen den kommenterade litteraturlista som återfinns hos Villstrand. Här får läsaren lätt överblick och ges goda inkörsportar till det som intresserar och där man vill gå vidare.

Bortsett från mina randanmärkningar är *Vägen till Westfaliska freden* en mycket bra bok som sammantaget belyser olika viktiga och intressanta etapper i det svenska stormaktsbygget. Till detta kan också fogas att författarna skriver en både god och i många fall högst njutbar prosa. Jag vill å det varmaste rekommendera denna bok till läsning.

© [Peter Danielsson](#)